

Utjecaj Schengenskog prostora na pitanje teritorijalnosti država

Križić, Maja Antonia

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:694025>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-17**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Preddiplomski studij politologije - 4. godina

ZAVRŠNI RAD

UTJECAJ SCHENGENSKOG PROSTORA NA PITANJE TERITORIJALNOSTI DRŽAVA

Mentorica: Izv. prof. dr. sc. Marta Zorko

Studentica: Maja Antonia Križić

Zagreb, siječanj 2024.

Sažetak

Osnovna obilježja države su stalno stanovništvo, definirani teritorij te suverena vlast. U današnje vrijeme kada se politička slika svijeta rapidno mijenja, potrebno je promisliti o tome narušavaju li se ta osnovna obilježja ili se pojmovi samo redefinišu. U radu se preispituje redefinišanje tradicionalnog koncepta teritorijalnosti putem slobodnog kretanja ljudi, točnije proširenja Schengenskog prostora. Schengenski prostor je prostor bez kontrole granica koji jamči slobodno kretanje građanima unutar Europske unije. Slobodno kretanje tako omogućuje putovanje, rad i život u državama Europske unije. S obzirom na takvo otvaranje granica, države se suočavaju s brojnim geografskim, političkim i sigurnosnim izazovima te države delegiraju svoju suverenost i gube svoja osnovna obilježja. Može se zaključiti da postoji čvrsta veza između države i teritorija, te se teritorijalnost samih država gubi upravo zbog stvaranja otvorenog prostora.

Ključne riječi: teritorijalnost, Schengenski prostor, migracije, granice, terorizam, sigurnost.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Povijesni kontekst	7
2.1. Razvoj Schengenskog sporazuma	7
2.2. Evolucija koncepta teritorijalnosti.....	8
3. Analiza Schengenskog prostora.....	10
3.1. Značajke Schengenskog prostora	10
3.2. Političke i pravne implikacije	11
4. Utjecaj na teritorijalnost.....	12
4.1. Pozitivni utjecaji	12
4.2. Negativni utjecaji.....	13
4.3. Primjeri iz prakse.....	14
5. Suvremeni izazovi i budućnost Schengenskog prostora	16
5.1. Aktualni izazovi.....	16
5.2. Prilagodbe i reforme	17
6. Zaključak.....	19
7. Popis literature	21

1. Uvod

Schengenski sporazum iz 1985. nastao je kako bi se uspostavila zajednička pravila ulaska u Schengenski prostor. Sporazum je potpisan između vlada država Ekonomske unije Beneluksa, Savezne Republike Njemačke i Francuske Republike o postupnom ukidanju kontrola na zajedničkim granicama (EUR-Lex). Prema dokumentu sporazuma, cilj je bio izraziti slobodu prelaženja unutarnjih granica za sve državljane država članica Europske zajednice te slobodno kretanje roba i usluga kako bi se ojačala solidarnost između naroda država članica. Potpisivanje samog sporazuma bilo je potaknuto sporazumom između Savezne Republike Njemačke i Francuske Republike iz srpnja 1984. iz Saarbrückena kojim se uspostavilo postupno ukidanje provjera na njihovoj granici. Potpisivanje Schengenskog sporazuma između samo tri strane postavilo je temelje za današnji opsežni Schengenski prostor. Danas Schengenski prostor uključuje države članice Europske unije, izuzevši Cipar i Irsku, a Schengenskom prostoru pridružile su se i države koje nisu članice Europske unije, a to su Island, Lihtenštajn, Norveška i Švicarska, pa tako Schengenski prostor ukupno čini 29 država (Europska komisija, 2024).¹

Osnovna obilježja države ustanovili su različiti teoretičari i pravnici kroz povijest. Jedna od najpoznatijih definicija pojma države dolazi od njemačkog pravnika Georga Jellineka, koji je krajem 19. i početkom 20. stoljeća definirao tri osnovna obilježja države. Tri obilježja o kojima Jellinek govori su stanovništvo, teritorij i suverena vlast (BPB, *Das Politiklexikon*)². Stanovništvo je stoga skupina ljudi koja trajno naseljava neki teritorij, teritorij je određeni geografski prostor unutar kojeg država ostvaruje svoju vlast, dok je suverena vlast najviša, neovisna i samostalna vlast koja kontrolira stanovništvo i teritorij te donosi i provodi zakone. Za razvoj ovog rada posebno je bitan element teritorijalnosti.

Tema ovog istraživanja je utjecaj Schengenskog prostora na pitanje teritorijalnosti država. Prema Zorko (2012), pojam deterritorijalizacije preispituje geopolitički trokut, odnosno stanovništvo, teritorij i suverenu vlast. Kao središnji problem istraživanja detektirala sam utjecaj mogućnosti slobode kretanja unutar Schengenskog prostora na pitanje teritorijalnosti država. Predmet istraživanja bi stoga bile promjene u percepciji i praksi teritorijalnosti i suvereniteta država članica Europske unije kao rezultat implementacije Schengenskog sporazuma. Kao ciljeve samog istraživanja navela bih analizu povijesnog konteksta i razvoja Schengenskog prostora, ispitivanje pravnih temelja i implementaciju Schengenskog

¹ Svi prijevodi iz tekstova na engleskom jeziku su od strane autorice.

² Svi prijevodi iz tekstova na njemačkom jeziku su od strane autorice.

sporazuma, procjenu ekonomskih učinaka Schengenskog sporazuma, evaluaciju sigurnosnih aspekata Schengenskog sporazuma, analizu političke implikacije te identifikaciju primjera iz prakse. Uzevši u obzir detektirani problem i predmet istraživanja, rad bih fokusirala na hipotezi da „Schengenski prostor značajno redefinira tradicionalni koncept teritorijalnosti država članica Europske unije, smanjujući njihovu kontrolu nad unutarnjim granicama, dok istovremeno donosi ekonomske i društvene prednosti te izazove vezane uz sigurnost i suverenitet”. Kako bih potvrdila ili opovrgnula hipotezu, kroz rad ću odgovoriti na istraživačko pitanje „Kako Schengenski sporazum redefinira tradicionalni koncept teritorijalnosti i suvereniteta država članica Europske unije?”. Ovo istraživačko pitanje omogućuje dubinsku analizu i razmatranje različitih aspekata Schengenskog sporazuma te bih odgovorom na istraživačko pitanje ispunila same ciljeve istraživanja koje sam prethodno navela.

Metoda samog istraživanja jest kvalitativna metoda istraživanja i studija slučaja, a tehnike istraživanja jesu analiza dokumenata (znanstveni članci, pravni dokumenti, ugovori, sporazumi, zbornici radova, internetski izvori) i komparativna analiza (usporedba različitih država članica Europske unije).

Očekivani rezultati ovog istraživanja su redefinirati tradicionalni koncept teritorijalnosti, odnosno očekujem da će istraživanje pokazati kako je Schengenski sporazum smanjio tradicionalnu ulogu fizičkih granica unutar država članica Europske unije, dok su se unutarnje granice smanjile u važnosti u korist zajedničke vanjske granice. Također, predviđam da će istraživanje otkriti kako su države članice delegirale određene aspekte svoje suverenosti na nadnacionalnu razinu u korist zajedničkih sigurnosnih i migracijskih politika te je tako došlo do promjene u suverenitetu. Zatim, očekujem da će se potvrditi pozitivni ekonomski učinci slobodnog kretanja ljudi i roba, uključujući povećanu trgovinu, mobilnost radne snage i turistički promet. Također, očekujem da će istraživanje identificirati izazove vezane uz sigurnost kao što su primjerice kontrola migracija, terorizam i prekogranični kriminal, te načine na koje se Europska unija i države članice suočavaju s tim izazovima. Smatram da će ova metodologija i očekivani rezultati omogućiti jasnije razumijevanje Schengenskog sporazuma na koncepte teritorijalnosti i suvereniteta država članica Europske unije.

Rad će biti podijeljen na četiri ključna dijela. Kao prvi dio predstaviti ću povijesni kontekst u kojem ću pobliže opisati razvoj Schengenskog sporazuma te evoluciju koncepta teritorijalnosti. Kao drugi dio rada nameće se analiza Schengenskog prostora koji ću podijeliti na značajke Schengenskog prostora te na političke i pravne implikacije. Treći dio rada jest utjecaj Schengenskog sporazuma na samu teritorijalnost država, u kojem ću objasniti pozitivne i

negativne utjecaje Schengenskog prostora na teritorijalnost te navesti i konkretne primjere iz prakse. Zaključno, četvrti dio rada odnosi se na suvremene izazove i budućnost Schengenskog prostora, gdje ću opisati aktualne izazove te moguće načine prilagodbe i reforme. U samom zaključku rada planiram odgovoriti na istraživačko pitanje te se nadam da ću moći potvrditi početnu hipotezu.

2. Povijesni kontekst

Pojavom suvremenih izazova i pojmova tradicionalno shvaćanje političke geografije i međunarodnog prava modernizira se te se prilagođava aktualnim trendovima. Na samom početku potrebno je pojasniti povijesni razvoj Schengenskog sporazuma te evoluciju pojma teritorijalnosti u međunarodnom pravu i odvojiti ga od pojma teritorija. Ključno je pružiti sveobuhvatan pregled kako su ovi elementi nastali i razvijali se kroz vrijeme.

2.1. Razvoj Schengenskog sporazuma

Schengenski sporazum, potpisan 14. lipnja 1985. između vlada država Ekonomske unije Beneluksa, Savezne Republike Njemačke i Francuske republike, služio je kao sporazum o postupnom ukidanju kontrola na zajedničkim granicama, čime se postupno započelo već idućeg dana. Schengenski sporazum temelji se na slobodi kretanja građana unutar Schengenskog prostora te je moguće zaključiti da je za vrijeme potpisivanja sporazuma, odnosno krajem 20. stoljeća i nakon velikih svjetskih sukoba, postojala potreba za bližom suradnjom država kako bi se osigurala stabilnost i mir te ekonomski prosperitet. „Europski prostor tijekom svoje novije povijesti [...] bilježi velike i radikalne promjene glede graničnog režima i uloge granica. Od rigorozno čuvane granice i vrlo složenog postupka za ulaz u prostor Zapadne i Istočne Europe, posebno u njenom srednjem dijelu, posljednja dva desetljeća svjedoci smo liberalizacije graničnog režima” (Šegvić, 2011: 14). Sama Europska zajednica za ugljen i čelik utemeljena je ubrzo nakon Drugog svjetskog rata upravo s ciljem ekonomskog povezivanja država i stvaranja zajedničkog tržišta. Sloboda kretanja ljudi, roba i usluga postala je ključna komponenta europske integracije. „Nekadašnje ”hermetički” zatvorene granice, koje su predstavljale velike gospodarske i političke zapreke, postale su tako znatno otvorenije, a promet ljudi, ideja i materijalnih dobara znatno liberalniji” (Šegvić, 2011: 14). Tijekom 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća započele su rasprave oko ukidanja unutarnjih granica kako bi se olakšala trgovina i mobilnost radne snage, gdje su postojala neslaganja oko toga tko bi imao mogućnost sudjelovanja u prelasku državnih granica bez kontrole. Dvije suprotstavljene strane bile su države koje su zagovarale da se zadrži unutarnja granična kontrola kako bi se razlikovali državljani Europske unije od državljana trećih zemalja, te države koje su se zalagale za slobodu kretanja za sve te potpuno ukidanje unutarnjih graničnih kontrola (Pejaković-Đipić, 2018: 29). Od samog potpisivanja Schengenskog sporazuma 1985. do danas Schengenski prostor se postupno proširivao. Pet godina nakon, 1990., sporazum je proširen Konvencijom o provedbi Schengenskog sporazuma koja predstavlja prekretnicu u povijesti određivanja međunarodne policijske suradnje u Zapadnoj Europi, te ju je potpisalo pet država utemeljiteljica utvrđujući

time način praktične primjene ukidanja unutarnjih granica (Pejaković-Đipić, 2018: 30). Konvencija o provedbi Schengenskog sporazuma praktično je stupila na snagu tek 1995. kada su Belgija, Njemačka, Francuska, Luksemburg, Nizozemska, Španjolska i Portugal ukinuli graničnu kontrolu te počeli s potpunom primjenom Schengenskog sporazuma (Pejaković-Đipić, 2018: 30). Prostor Schengena se postupno proširivao tijekom 1990-ih i 2000-ih, uključujući sve više država članica Europske unije te nekoliko država izvan Europske unije, kao što su Island, Lihtenštajn, Norveška i Švicarska. Schengenski prostor danas obuhvaća 29 država omogućujući slobodno kretanje za više od 500 milijuna građana Europske unije i trećih država (Pejaković-Đipić, 2018: 32). Schengenski sporazum postao je simbol europske integracije, donoseći brojne ekonomske, socijalne i političke benefite, ali i izazove, posebno u kontekstu sigurnosti i migracija.

2.2. Evolucija koncepta teritorijalnosti

Teritorij je područje na kojem se prostire državna vlast (Hrvatska enciklopedija). To je jedan od tri osnovna obilježja države, te je prvo potrebno napraviti razliku između teritorija i teritorijalnosti. „Državni teritorij i njegovi pripadajući prostori (zračni prostor i teritorijalno more), zajedno s vlastima i stanovništvom unutar njegovih granica, čine fizičku i društvenu osnovu države” (Brownlie, Crawford, 2019: 191). Teritorij i teritorijalnost su pojmovi koji se često koriste u međunarodnom pravu i geopolitici, ali imaju različita značenja i implikacije. Prema Paasi (2003) kako je navedeno u radu Agnew (2000) objašnjava se kako je teritorij višeznačan pojam koji se odnosi na dijelove prostora koje zauzimaju pojedinci, društvene skupine ili institucije, najčešće za modernu državu. Teritorij se odnosi na geografski prostor pod suverenitetom određene države ili političkog entiteta, te je to konkretna materijalna jedinica koja uključuje kopno, vode, zračni prostor iznad kopna i vodenih površina.

„U prostornom smislu, pravo poznaje četiri vrste režima: teritorijalni suverenitet, teritorij koji ne podliježe suverenitetu nijedne države ili država koje posjeduju vlastiti status (npr. starateljska područja), *res nullius*³ i *res communis*⁴. Teritorijalni suverenitet proteže se uglavnom nad kopnenim teritorijem i teritorijalnim more, njegovim morskim dnom i podzemljem. Pojam teritorija uključuje otoke, otočiće, hridi i (u određenim okolnostima) grebene” (Brownlie, Crawford, 2019: 191).

³ Latinski „ničija stvar, ničiji posao”. Prema Crawford, to je područje koje je pravno podložno stjecanju država, ali još nije stavljeno pod teritorijalni suverenitet.

⁴ Latinski „svačija, zajednička stvar”. Prema Crawford, sastoji se od otvorenog mora i svemira, koji se ne mogu staviti pod suverenitet.

Koncept teritorijalnosti u međunarodnom pravu ima duboke povijesne korijene. U klasičnom međunarodnom pravu, teritorijalnost je definirana kao suverena moć države nad jasno definiranim teritorijem, odnosno na koji način država koristi, upravlja i kontrolira svoj teritorij. Stoga je teritorijalnost više pravni i konceptualni pojam, dok je teritorij konkretan i opipljiv. Teritorij se odnosi na specifična mjesta i njihove granice, dok je teritorijalnost način upravljanja tim prostorima. Koncept teritorijalnosti je u moderno doba redefiniran u odnosu na tradicionalni koncept shvaćanja teritorijalnosti. Granice se pomiču, neka načela teritorijalnosti se narušavaju te se državna suverenost delegira na suverenost nadnacionalnih organizacija.

3. Analiza Schengenskog prostora

Kako bi analizirali Schengenski prostor, potrebno je pojasniti same značajke Schengenskog prostora te njegove političke i pravne implikacije. Sami prikaz značajki Schengenskog prostora i političkih i pravnih implikacija omogućava bolje razumijevanje kako Schengenski prostor utječe na teritorijalnost i suverenitet unutar Europske unije.

3.1. Značajke Schengenskog prostora

Kao glavne značajke Schengenskog prostora navela bih ukidanje unutarnjih granica, zajedničku viznu politiku te korištenje Schengenskog informacijskog sustava (SIS). Schengenski sporazum, potpisan 1985., postupno je ukinuo unutarnje granice između država članica, omogućujući slobodno kretanje ljudi unutar Schengenskog prostora. To znači da građani i posjetitelji mogu putovati između država članica bez prolaska kroz granične kontrole, što je potaknulo mobilnost, trgovinu i turizam. Schengenski sporazum uspostavio je također i zajedničku viznu politiku za zemlje članice, čime se osigurava jedinstveni sustav za izdavanje viza za kratkotrajne boravke (do 90 dana u 180 dana) koji vrijedi za cijeli Schengenski prostor (RH, MVEP). Ovo pojednostavljuje proces dobivanja vize za posjetitelje izvan Europske unije i unaprjeđuje sigurnost kroz zajedničke standarde i procedure.

„Za državljane trećih država jedinstvenom vizom postavljeni su jednaki uvjeti za ulazak u šengenski prostor, bez obzira na koji dio tog prostora uđu. Takve osobe se mogu nesmetano kretati cijelim šengenskim prostorom. Države članice su se na taj način obvezale da će prihvatiti zajedničku politiku o kretanju osoba, posebno glede formuliranja vizne isprave” (Šegvić, 2011: 20).

Također je potrebno spomenuti i Schengenski informacijski sustav (SIS) koji je ključni alat za sigurnost u Schengenskom prostoru te je najrašireniji i najveći sustav za razmjenu informacija za potrebe sigurnosti i upravljanja granicama u Europi. „SIS je zajednička baza podataka za granična i migracijska tijela, kao i za tijela za provedbu zakona državnih granica. To je vrlo učinkovit, opsežan informacijski sustav, koji daje podršku vanjskoj graničnoj kontroli i policijskoj suradnji u schengenskim državama” (Pejaković-Đipić, 2018: 39). Schengenski informacijski sustav omogućava dijeljenje informacija između nacionalnih policijskih i pravosudnih tijela država članica o osobama i predmetima koji su od interesa za javnu sigurnost, upravljanje granicama i provedbu zakona a koristi se za praćenje osoba koje imaju zabranu ulaska, nestalih osoba, ukradenih vozila, dokumenata i druge relevantne informacije (Pejaković-Đipić, 2018: 39). Primarna svrha mu je povećana koordinacija i efikasnost u borbi protiv kriminala, terorizma i nezakonitih migracija.

3.2. Političke i pravne implikacije

Kako bi se definirale političke i pravne implikacije, nameće se nekoliko pitanja. Za početak, kako Schengenski sporazum i Schengenski prostor utječu na nacionalne zakone i politike država članica? Schengenski sporazum i Schengenski prostor donose značajne promjene u načinu na koji države članice donose i provode politike i zakone, posebno u područjima sigurnosti, migracija i granica. Države članice moraju uskladiti svoje nacionalne zakone sa Schengenskim pravilima i regulativama, što zahtijeva prilagodbu nacionalnih politika, posebno u pogledu politike azila, vanjskih granica, nadzora useljavanja, organiziranog kriminala, krijumčarenja narkotika i terorizma te suradnju policijskih, carinskih i pravosudnih organa, a potrebno je i prihvatiti *schengenski acquis* koji se odnosi na ukidanje unutarnjih granica Europske unije i predviđa pooštren nadzor na granicama s državama nečlanicama (Šegvić, 2011: 13-14). Također, nameće se pitanje koja je uloga Europske unije u regulaciji Schengenskog prostora? Europska unija igra ključnu ulogu u regulaciji i upravljanju Schengenskim prostorom kroz različite institucije i agencije, uključujući Europsku komisiju, Vijeće Europske unije i Europski parlament. Europska unija osigurava provedbu Schengenskih pravila, usklađuje politike među državama članicama i osigurava reagiranje na nove izazove. Kao primjer agencije Europske unije za regulaciju Schengenskog prostora navela bih Frontex, odnosno Europsku agenciju za graničnu obalu i stražu, koja pomaže u upravljanju vanjskim granicama i pruža podršku državama članicama (Frontex, Who we are). „FRONTEX usko surađuje i s ostalim službama Europske unije koje se bave pitanjima sigurnosti vanjskih granicama kao što su EUROPOL, CEPOL, carinske službe, fitosanitarne i veterinarske inspekcije zemalja članica EU, kao i sa svim drugim službama zaduženim za unutarnju sigurnost u EU” (Toić Sintić, 2012: 144). Međusobnom suradnjom država članica po pitanju Schengenskog prostora kroz sudjelovanje u vodećim tijelima Europske unije dolazi do zajedničkih odgovora na sigurnosne prijetnje, migracijske krize i druge izazove.

4. Utjecaj na teritorijalnost

Schengenski sporazum, odnosno Schengenski prostor, svakako ima utjecaj na teritorijalnost država, bio on pozitivan ili negativan. Kroz ovo poglavlje ću predstaviti moguće pozitivne i negativne utjecaje te prikazati konkretne primjere pozitivnih i negativnih utjecaja iz prakse.

4.1. Pozitivni utjecaji

Kao prvi i vodeći pozitivan utjecaj Schengenskog sporazuma jest olakšavanje slobodnog kretanja ljudi i roba unutar Schengenskog prostora. Ukidanje unutarnjih granica omogućilo je građanima država članica i posjetiteljima da se slobodno kreću bez graničnih kontrola, što je rezultiralo povećanjem mobilnosti, turizma i prekogranične trgovine. Takvo slobodno kretanje donosi brojne ekonomske benefite zbog smanjenja troškova poslovanja te povećavanja efikasnosti i konkurentnosti, za razliku od prethodno nametnutih dodatnih troškova koji su predstavljali prepreku trgovini (Britvec, 2018: 235). Također kao pozitivan utjecaj potrebno je spomenuti povećanje ekonomskih i društvenih veza među državama članicama. Schengenski sporazum potiče dublju ekonomsku i društvenu integraciju među državama članicama. Povećana mobilnost radne snage i kapitala doprinosi razvoju zajedničkog tržišta i jačanju gospodarskih veza. Radnici iz država članica imaju slobodan pristup tržištima rada u drugim članicama, što smanjuje nezaposlenost i popunjava praznine u radnoj snazi. „Male zemlje ili zemlje s malo mogućnosti za profesionalni razvoj, ovise o slobodnom kretanju radi pristupa boljim poslovima” (Britvec, 2018: 378). Britvec (2018) kako je navedeno u Izvješću Europske komisije (2016) objašnjava kako mobilnost radne snage unutar Europske unije ima pozitivan utjecaj na zemlje primateljice jer useljenici pridonose razmjeni vještina na nacionalnom tržištu i mogu popuniti radna mjesta u sektorima gdje postoji manjak kvalificiranih radnika. Radnici iz istočne Europe često traže posao u zapadnim članicama gdje postoji veća potražnja za radnom snagom. Također je bitno spomenuti i prekogranični rad, te da je otvorenost granica olakšalo život radnika koji svakodnevno putuju na posao u drugu državu članicu u blizini graničnih područja (Britvec, 2018: 237). Mobilnost i razmjena studenata i istraživača doprinosi kulturnoj razmjeni i boljem razumijevanju među narodima. Erasmus+ program razmjene studenata je jedan od primjera kako slobodno kretanje unutar Schengenskog prostora potiče obrazovnu i kulturnu razmjenu. „Sloboda kretanja koristi europskim građanima ne samo u gospodarskim pitanjima, već i u potrazi za društvenim razvojem; motivacija koja se smatra ključnom za formiranje pozitivnih stavova prema Europskoj uniji” (Britvec, 2018: 242). Schengenski sporazum također je imao i pozitivan utjecaj na turizam država članica Europske unije, prvenstveno zbog lakše mobilnosti turista među državama. „Schengenski sporazum je, prije

svoga, omogućio smanjenje vremena potrebnog za prelazak granica, potaknuo je kratka putovanja, osobito jednodnevne izlete” (Britvec, 2018: 329).

4.2. Negativni utjecaji

Jedno od osnovnih načela Europske unije jest promicanje mira i sigurnosti. „Općenito, u sklopu ljudskih prava, ekonomskog razvoja i dostojanstva pojedinac postaje – ili bi trebao postati – prioritet u nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti. Koncept ljudske sigurnosti nije potpuno zaživio i preuzeo primat, ali je promicanje globalnih vrijednosti utemeljenih na sigurnosti i dobrobiti pojedinca utjecalo na tradicionalni koncept nacionalne sigurnosti” (Zorko, 2012: 18). Sa slobodnim kretanjem ljudi, roba i usluga dolazi do izazova u kontroli migracija i sigurnosti. Ukidanje unutarnjih granica donosi upravo te izazove.

„Danas opasnost državama članicama EU predstavljaju organizirani kriminal, trgovina drogama, ilegalni useljenici, trgovina ljudima, trgovina oružjem i dječja pornografija, ali i ugrožavanje javnog reda, koje dolaze od strane nasilnih elemenata iz susjednih država (npr. nogometni huligani i politički demonstranti). Značajnu opasnost predstavljaju i konflikti koji u trećim državama uzrokuju političke krize i pojavu terorističkih djelatnosti” (Šegvić, 2011: 12).

Države članice moraju osigurati učinkovitu kontrolu vanjskih granica Schengenskog prostora kako bi se spriječile ilegalne migracije i zaštitila se sigurnost građana. Porozne granice Schengenskog prostora mogu olakšati ulazak ilegalnih migranata, što predstavlja sigurnosni i humanitarni izazov. Migracijska kriza 2015., kada je veliki broj izbjeglica iz Sirije i drugih istočnih država ušao u Europsku uniju, pokazala je slabosti u sustavu kontrole granica. Međutim, potrebno je napomenuti kako je ukrajinska kriza 2022. pokazala poboljšanje u načinu sustava kontrole granica, te ta izbjeglička kriza nije eskalirala poput one 2015. nego je velik broj ukrajinskih izbjeglica našao utočište u državama članicama Europske unije. Iako tako, slobodno kretanje unutar Schengenskog prostora može olakšati kretanje kriminalaca i terorista, čime se povećavaju sigurnosni rizici.

„Nakon velikog terorističkog napada također je nemoguće zamisliti da će 25 vlada EU zatvoriti svoje nacionalne granice. [...] Međutim, ako je Pariz, primjerice, pretrpio razoran teroristički napad, sličan napadima u New Yorku 2001., postoje svi razlozi za pretpostavku da bi francuska vlada odmah zatvorila svoje granice baš kao što je to SAD učinio 2001. Druge vlade EU vjerojatno će slijediti primjer. U tom bi slučaju terorizam potkopao jednu od temeljnih prednosti članstva u EU, slobodu kretanja diljem Unije” (Keohane, 2005: 2).

Teroristički napadi u Parizu 2015. ukazali su na potrebu za boljom koordinacijom i razmjenom informacija među državama članicama. „Tijekom prekograničnih istraga, vlade većinu svog

posla obavljaju bilateralno, a ne na razini EU. Nacionalne obavještajne službe često mrze dijeliti informacije s više od jedne druge vlade” (Keohane, 2005: 2). Policijski organi država članica primorani su međusobno surađivati u svrhu kontrole vanjskih granica kako bi se spriječila i otkrila kaznena djela, te je bitno napomenuti da se Schengenskim sporazumom omogućava provođenje prekograničnih policijskih aktivnosti među državama članicama (Šegvić, 2011: 23). Uz to, Schengenski sporazum zahtijeva da države članice delegiraju dio svoje suverenosti i neovisnosti u pogledu upravljanja granicama i sigurnosnim politikama. Države članice moraju poštivati zajedničke Schengenske propise i procedure, što može ograničiti njihovu sposobnost da samostalno donose odluke o graničnoj kontroli i migracijskim politikama. Upravljanje vanjskim granicama Schengenskog prostora zahtijeva visoku razinu suradnje i zajedničke odgovornosti, što može dovesti do tenzija među državama članicama, posebno kada se suočavaju s različitim sigurnosnim prijetnjama i migracijskim pritiscima. „Ukidanje unutarnjih granica nije smjelo prouzročiti smanjenje sigurnosti već državljanima EU zajamčiti viši stupanj sigurnosti” (Šegvić, 2011: 20).

4.3. Primjeri iz prakse

Postoje konkretni slučajevi i incidenti koji ilustriraju kako Schengenski sporazum utječe na teritorijalnost država. Potrebno je spomenuti migracijsku krizu 2015. koja je pokazala izazove u kontroli vanjskih granica Schengenskog prostora. Izbjeglice i migranti iz Sirije, Afganistana i drugih ratom pogođenih država prelazili su Sredozemno more i Balkansku rutu kako bi stigli u zemlje Europske unije, prvenstveno Njemačku i Švedsku, te je 2015. zabilježeno oko 1,83 milijuna ilegalnih prijelaza na vanjskim granicama Europske unije (Europski parlament, 2017). Ova kriza pokazala je nedostatke u koordinaciji i kapacitetima za upravljanjem velikim migracijskim tokovima unutar Schengenskog prostora. Posljedice migracijske krize 2015. bile su te da su neke države članice, poput Austrije i Njemačke, privremeno ponovno uvele granične kontrole kako bi se nosile s priljevom migranata, čime su privremeno narušeni principi Schengenskog sporazuma, iako to formalno dozvoljava članak 25. Schengenskog kodeksa o granicama (Gatto; Goudin; Niemenen, 2016). „Kao odgovor na izbjegličku krizu 2015. godine, Komisija je 2016. predstavila prijedloge za reformu Zajedničkog europskog sustava azila (CEAS), uključujući nove zakone koji bi zamijenili Dublinski sustav prema kojem se radila raspodjela zahtjeva za azil među državama EU-a” (Europski parlament, 2017). Također je predložen i novi pakt o migracijama i azilu te je 2022. Agencija Europske unije za azil započela s radom. Agencija pomaže da postupak azila bude brži i ujednačeniji (Europski parlament, 2017). Također je bitno spomenuti i ukrajinsku izbjegličku krizu 2022. gdje je Europska unija

brže reagirala za razliku od izbjegličke krize 2015. te je pokazala puno veću solidarnost nego na prethodnoj izbjegličkoj krizi, pružajući utočište velikom broju ukrajinskih izbjeglica nakon ruske invazije.

Kao drugi primjer navela bih terorističke napade u Parizu 2015. u kojima su napadači iskoristili slobodno kretanje unutar Schengenskog prostora kako bi planirali i izveli napade. „Napadi u Parizu u studenome još su jednom pokazali da su mladi Europljani, koji su se vratili iz Sirije i drugih sukobljenih područja gdje su se pridružili pobunjeničkim skupinama, ozbiljna briga za EU” (Europol). Taj incident ukazao je na potrebu za boljom razmjenom obavještajnih podataka i boljom koordinacijom sigurnosnih politika. Nakon tog incidenta ojačan je Schengenski informacijski sustav i povećane su sigurnosne mjere kako bi se bolje pratili sumnjivi pojedinci i spriječili budući napadi. Schengenski informacijski sustav je jedan od najvažnijih alata u borbi protiv terorizma jer pruža brzu razmjenu podataka, iako je komunikacija putem Schengenskog informacijskog sustava strogo limitirana na razmjenu podataka jer djeluje po principu 'hit/no hit' gdje u slučaju pogotka korisnicima daje uputu koju policijsku mjeru poduzeti (Pejaković-Đipić, 2018: 154).

5. Suvremeni izazovi i budućnost Schengenskog prostora

Schengenski prostor je veoma rašireno područje i nemoguće je savršeno ga kontrolirati. Svakako se države članice Schengenskog prostora svakodnevno suočavaju s brojnim izazovima te ih je za bolje razumijevanje utjecaja Schengenskog prostora na pitanje teritorijalnosti potrebno navesti. Također je potrebno pružiti uvid u moguće prilagodbe i reforme funkcioniranja Schengenskog prostora kako bi se smanjili ili moguće u potpunosti spriječili navedeni izazovi.

5.1. Aktualni izazovi

Izazovi s kojima se Europska unija svakodnevno susreće su razni, bile to financijske krize, migrantske krize, Brexit, ili zdravstvene i sigurnosne krize, te je potrebno osvijestiti da do pojave tih izazova može doći izvana, utjecajem globalnih odnosa, ili iznutra, odnosno utjecajem unutarnjih problema i disfunkcionalnosti političkog sustava same Europske unije (Špehar, Merković, 2023: 44). Svi ti izazovi utječu na funkcionalnost i djelovanje Schengenskog prostora. Schengenski prostor suočen je s velikim migracijskim pritiscima, posebno od početka već spomenute migracijske krize 2015. Ovo stanje izaziva brojne probleme u upravljanju vanjskim granicama i izaziva političke tenzije među državama članicama. Veliki priljevi migranata iz Sirije, Afganistana i Afrike opterećuju resurse država s vanjskim granicama, poput Grčke i Italije, te izazivaju nesuglasice oko raspodjele izbjeglica među državama članicama.

„Direktiva o uvjetima prihvata također je revidirana kako bi se osigurali jednaki standardi prihvata u svim zemljama EU-a kada su u pitanju materijalni uvjeti, zdravstvena skrb i odgovarajući životni standard za one koji traže međunarodnu zaštitu, uz istovremeno ograničavanje kretanja tražitelja azila iz jedne države članice EU-a u drugu” (Europski parlament, 2017).

Članak Europskog parlamenta navodi kako se izbjeglicama, odnosno tražiteljima azila, treba dopustiti rad i pristup tečajevima jezika i građanskog obrazovanja ili strukovnog osposobljavanja, a djeci koja traže azil mora se omogućiti upis u školu. Također, već spomenuti teroristički napadi, primjerice Pariz 2015. i Bruxelles 2016., ukazali su na ranjivost Schengenskog prostora u smislu sigurnosti. Slobodno kretanje unutar Schengenskog prostora olakšava teroristima prelazak granica, što zahtijeva bolje koordinirane sigurnosne mjere.

Bitno je spomenuti i razlike u nacionalnim politikama unutar Schengenskog prostora koje stvaraju značajne izazove za njegovo funkcioniranje. Kao što je već navedeno, države članice trebaju uskladiti svoje nacionalne zakone sa Schengenskim pravilima te prihvatiti *schengenski acquis* koji uključuje ukidanje unutarnjih granica Europske unije te pojačan nadzor na vanjskim

granicama s državama koje nisu članice (Šegvić. 2011: 13-14). Usprkos tome, svaka država članica zadržava određeni dio autonomije u upravljanju viznim režimom, kontrolom granica, procedurama politike azila te sigurnosnim mjerama. Te razlike mogu dovesti do nejednakosti u načinu na koji se tretiraju migranti i tražitelji azila, a također i do različitih standarda sigurnosti. Primjerice, stroge kontrole u jednoj zemlji (primjerice Mađarskoj) mogu preusmjeriti migracijski pritisak na susjedne zemlje (primjerice Hrvatsku), stvarajući nerazmjerno opterećenje na njihove resurse i kapacitete. Također, neke države naglašavaju strože kontrole i odbijanje migranata (primjerice Poljska), dok druge zagovaraju više humanitaran pristup (primjerice Njemačka). Ove razlike stvaraju tenzije i dovode do neujednačenosti u provedbi zajedničkih politika, što može potkopati povjerenje u Schengenski sustav. Jedan od ključnih problema jest različita interpretacija i primjena Schengenskog zakonika o granicama od strane država članica. „Iz toga proizlazi da je europeizacijski proces obilježen različitim kontekstima, različito se ostvaruje unutar pojedinih država članica, obilježen je povijesno-institucionalnim iskustvima koje su države prošle u statusu država članica te je obilježen provedbom politika koje variraju i na regionalnoj i lokalnoj razini vlasti” (Špehar, Merković, 2023: 47). Razlike u interpretaciji i provedbi pravila Schengenskog sporazuma mogu uzrokovati političke tenzije, pa čak i ponovnu uspostavu graničnih kontrola unutar prostora, što narušava osnovno načelo slobodnog kretanja ljudi. Iako Schengenski prostor zahtijeva usklađivanje pravila kako bi se osiguralo slobodno kretanje ljudi bez unutarnjih granica, države članice često uvode interne granične kontrole pod različitim opravdanjima, poput borbe protiv terorizma, kontroliranja migracija ili, kao što je bilo u slučaju pandemije Covid-19, zaštite javnog zdravlja. Ove kontrole su povremeno suprotne duhu Schengena i često izazivaju neslaganje unutar Europske unije, jer dovode do fragmentacije jedinstvenog tržišta i slobode kretanja, iako je, kao što je već prethodno navedeno, prema članku 25. Schengenskog kodeksa o granicama ponovno uvođenje nadzora unutarnjih granica iznimno dozvoljeno u slučaju prijetnje unutarnjoj sigurnosti na nacionalnoj razini (Uredba EU 2016/399). Ovi izazovi zahtijevaju bolju koordinaciju i harmonizaciju politika kako bi Schengenski prostor mogao učinkovito funkcionirati u suočavanju s globalnim sigurnosnim i migracijskim izazovima.

5.2. Prilagodbe i reforme

Kako bi Schengenski sporazum ostao održiv i učinkovit, smatram da je potrebno prilagoditi način na koji Schengenski sustav funkcionira i provesti odgovarajuće reforme koje bi mogle poboljšati upravljanje migracijama te povećati razinu sigurnosti i koordinacije među državama

članicama. Prvenstveno bih istaknula jačanje i modernizaciju Schengenskog informacijskog sustava kako bi se poboljšala razmjena informacija o sigurnosnim prijetnjama, uključujući terorizam i druge ozbiljne zločine. To uključuje uvođenje naprednih tehnologija za bolje praćenje i koordinaciju među državama članicama. Kao što je već ranije spomenuto, reforma europskog sustava azila predlaže uvođenje zajedničke politike azila kako bi se teret prihvata izbjeglica ravnomjerno rasporedio među državama članicama, što bi smanjilo pritisak na zemlje s vanjskim granicama i osiguralo pravedniji i učinkovitiji sustav upravljanja azilom unutar Europske unije. Ono što smatram jednim od ključnih faktora reformi jest jačanje vanjskih granica Europske unije kako bi se osigurala bolja kontrola migracija i sigurnost Schengenskog prostora. Također treba istaknuti i povećanje broja osoblja i financijskih sredstava za Frontex te uspostavu stalnih snaga za brzu reakciju na krizne situacije na vanjskim granicama. Zaključno bih navela i uvođenje novih tehnologija za nadzor i kontrolu granica, poput dronova, biometrijskih sustava i umjetne inteligencije, za praćenje i identifikaciju osoba koje svakodnevno legalno i ilegalno prelaze vanjske i unutarnje granice te smatram da je ta modernizacija ključna za poboljšanje učinkovitosti granične kontrole i sigurnosti unutar Schengenskog prostora.

6. Zaključak

Kroz ovaj rad analizirao se utjecaj Schengenskog prostora na koncept teritorijalnosti država članica Europske unije kroz različite aspekte. Prvo sam predstavila povijesni koncept i razloge stvaranja Schengenskog sporazuma te njegov razvoj od 1985. do danas. Zatim sam istražila kako je koncept teritorijalnosti evoluirao u međunarodnom pravu i kakav je njegov značaj danas. U analizi Schengenskog prostora istaknula sam glavne značajke poput ukidanja unutarnjih granica, zajedničke vizne politike i Schengenskog informacijskog sustava. Razmotrila sam političke i pravne implikacije Schengenskog sporazuma, uključujući utjecaj na nacionalne zakone i politike te ulogu Europske unije u regulaciji Schengenskog prostora. Posebnu pozornost posvetila sam utjecaju Schengenskog sporazuma na teritorijalnost država članica, ističući pozitivne i negativne aspekte, kao i konkretne primjere iz prakse poput migracijskih kriza i terorističkih napada. Također sam analizirala suvremene izazove s kojima se Schengenski prostor suočava, kao što su kriza migracija i sigurnosni problemi, te predložila potencijalne reforme i prilagodbe za budućnost i unaprjeđenje Schengenskog prostora.

Konačno, u vezi s istraživačkim pitanjem „Kako Schengenski sporazum redefinira tradicionalni koncept teritorijalnosti i suvereniteta država članica Europske unije?“ zaključila bih da Schengenski sporazum značajno mijenja tradicionalni koncept teritorijalnosti. Sporazum olakšava slobodno kretanje ljudi i roba, što jača ekonomske i društvene veze među državama članicama, ali također donosi brojne izazove u pogledu kontrole migracija i sigurnosti. Ukidanje unutarnjih granica i zajedničke politike prisiljavaju države članice da dijelom delegiraju svoj suverenitet Europskoj uniji, što može smanjiti njihovu individualnu sposobnost upravljanja vlastitim granicama.

Pozitivni utjecaji uključuju poboljšanu mobilnost, ekonomski rast i jačanje europske integracije, dok negativni uključuju povećane sigurnosne prijetnje i izazove u upravljanju migracijama. Ovi utjecaji pokazuju kako Schengenski sporazum redefinira teritorijalnost u suvremenom kontekstu, čineći ga dinamičnijim i interaktivnijim konceptom nego što je to bio u međunarodnom pravu. Zaključak ovog rada jest da Schengenski sporazum i Schengenski prostor značajno redefinišu koncept teritorijalnosti. Na početku je teritorijalnost definirana kao suverena moć države nad jasno definiranim teritorijem, koja obuhvaća način na koji država koristi, upravlja i kontrolira svoj teritorij. Ključna značajka Schengenskog sporazuma je ukidanje kontrole unutarnjih granica, čime se briše osnovna značajka tradicionalnog koncepta teritorijalnosti. Također, dio suvereniteta koje država ima nad svojim teritorijem prenosi se na Europsku uniju, što dodatno mijenja klasični koncept teritorijalnosti. Schengenski sporazum

stvara novi model upravljanja granicama i teritorijem koji zahtijeva zajedničku politiku i suradnju među državama članicama.

Sve u svemu, Schengenski sporazum značajno redefinira koncept teritorijalnosti. Smatram da je početna hipoteza „Schengenski prostor značajno redefinira tradicionalni koncept teritorijalnosti država članica Europske unije, smanjujući njihovu kontrolu nad unutarnjim granicama, dok istovremeno donosi ekonomske i društvene prednosti te izazove vezane uz sigurnost i suverenitet” potvrđena.

7. Popis literature

Britvec, Anita (2018). Ekonomsko-politički aspekti pristupanja schengenskom prostoru. *Zbornik sveučilišta Libertas*. 3 (3): 233-249.

Brownlie, Ian; Crawford, James R. (2019). *Brownlie's Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press.

Gatto, Alexandra; Goudin, Pierre; Niemenen, Risto (2016). Schengen area: Update and state of play – European Parliament. *European Parliamentary Research Service*.

Keohane, Daniel (2005). *The EU and counter-terrorism*. London: Centre for European Reform.

Paasi, Anssi (2003). Territory. U: Agnew, John; Mitchell, Katharyne; Toal, Gerard (ur.) *A Companion to Political Geography*. Blackwell Publishing.

Pejaković-Đipić, Silvija (2018). SCHENGENSKI INFORMACIJSKI SUSTAV - „ČUVAR” SCHENGENSKOG PODRUČJA. *Zagrebačka pravna revija*. 7 (2): 29-55.

Šegvić, Saša (2011). Šengenski režim upravljanja vanjskim granicama EU. *Zbornik radova pravnog fakulteta u Splitu*. 48 (1): 11-31.

Špehar, Hrvoje; Mereković, Matija (2023). Europeizacija nacionalnog političkog sustava kroz provedbu politikâ Europske unije: političke prednosti i rizici institucionalnog upravljanja. *Međunarodne studije*. XXIII (2): 43-59.

Toić Sintić, Gilio (2012). Uloga FRONTEX-a u nadzoru vanjskih granica Europske unije. *Policija i sigurnost*. 21 (1): 143-154.

Zorko, Marta (2012). Teritorijalnost i deterritorijalizacija u sklopu suvremene sigurnosti. *Političke analize*. 3 (12): 17-21.

INTERNETSKI IZVORI:

BPB. *Das Politiklexikon*. Dostupno na: <https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/politiklexikon/296308/drei-elemente-lehre/> pristupljeno 27. travnja 2024.

EUR-Lex. *Sporazum između vlada država Ekonomske unije Beneluksa, Savezne Republike Njemačke i Francuske republike o postupnom ukidanju kontrola na zajedničkim granicama*. Dostupno na: [https://eur-lex.europa.eu/eli/agree_internation/2000/922\(1\)/oj](https://eur-lex.europa.eu/eli/agree_internation/2000/922(1)/oj) pristupljeno 16. travnja 2024.

Europol (2015). *Terrorism – Europol Review 2015: Islamic State going global*. Dostupno na: https://www.europol.europa.eu/annual_review/2015/terrorism.html pristupljeno 11. srpnja 2024.

Europska komisija (2024). *Schengen Area*. Dostupno na: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/schengen-area_en?prefLang=hr pristupljeno 1. srpnja 2024.

Europski parlament (2017). *Odgovor EU-a na migracije i azil*. Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/topics/hr/article/20170629STO78629/odgovor-eu-a-na-migracije-i-azil> pristupljeno 11. srpnja 2024.

Frontex. *Who we are*. Dostupno na: <https://www.frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/tasks-mission/> pristupljeno 24. lipnja 2024.

Hrvatska enciklopedija. *Teritorij*. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/teritorij> pristupljeno 12. srpnja 2024.

Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. *Česta pitanja*. Dostupno na: <https://mvep.gov.hr/informacije-za-gradjane-244593/konzularne-informacije-22730/vize-22733/cesta-pitanja-253025/253025> pristupljeno 22. lipnja 2024.

Uredba (EU) 2016/399 Europskog parlamenta i vijeća od 9. ožujka 2016. o Zakoniku Unije o pravilima kojima se uređuje kretanje osoba preko granica (Zakonik o schengenskim granicama). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A32016R0399> pristupljeno 18. kolovoza 2024.